

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Aleksandra Miszałskiego na temat:

”Specyfika zachowań turystów korzystających z krakowskich hosteli”.

Promotor Prof. UEK dr hab. Jadwiga Berbeka,

Promotor pomocniczy Prof. UEK dr hab. Mariusz Łapczyński

Ustawa z dn. 14.03.2003 r. o tytule naukowym i stopniach naukowych (wraz z późniejszymi zmianami) jako zasadnicze kryteria oceny prac doktorskich, formułuje wymóg poprawnego na płaszczyźnie merytorycznej i metodycznej rozwiązania problemu naukowego oraz wykazania dobrej znajomości ogólnej wiedzy teoretycznej w danej dyscyplinie. „Rozprawa doktorska, przygotowana pod opieką promotora powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego [...] oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej [...], a także umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej [...], art. 13.1”.

Na podstawie lektury stwierdzam, że opiniowana praca odpowiada wymogom stawianym przez obowiązujące prawo i zasługuje na ocenę pozytywną. Uzasadnienie swojej opinii przedstawiam poniżej.

Dokonując oceny należy stwierdzić, iż rozprawa ma charakter teoretyczno - empiryczny, gdzie istotną wartością dodaną są badania własne, do których odniosę się w dalszym ciągu recenzji. W dysertacji podjęto tematykę turystyki hostelowej, o dużej dynamice wzrostu, choć dalekiej jeszcze od kanonów turystyki masowej. Jednakże globalne procesy zachodzące w transporcie i komunikacji, w połączeniu z coraz częściej występującym dążeniem do indywidualizacji, przyczyniły się do powstania nowych form podróżowania. Stąd też osnową rozważań jest *turystyka backpackersa*, rozumiana jako: *aktywność turystyczna, która jest kształtowana przez subiektywną percepcję i podmiotowe rozumienie świata osób utożsamiających własne życie z podróżą (zarówno w sensie dosłownym, jak i metaforycznym), od podróżowania oczekujących zmiany (oderwania się od tu i teraz), niezależności (radzenia sobie poza sferą jakichkolwiek wpływów) i doświadczania autentycznych (szczerych) spotkań z różnorodnością świata* (za: J.B.Jabłonkowską i K.Molendzką). Naturalną konsekwencją tego rodzaju podróżowania stały się miejsca pobytu dla miłośników takich zachowań turystycznych. Dlatego też, uważam za słuszny wybór hosteli jako miejsca obserwacji zachowań turystycznych. Hostele stanowią stosunkowo szybko rozwijającą się alternatywną formę noclegu w stosunku do klasycznych hoteli. Należy pamiętać, że niektóre z nich oferują swoim gościom usługi zbliżone poziomem do usług hotelowych, ale za znacznie niższą cenę. Jak zauważa Autor, celami szczegółowymi dysertacji są między innymi: doprecyzowanie kategorii „usługi hostelowe”, ocena dynamiki zmian na rynku usług hosteli, identyfikacja cech turysty backpackera wraz z jego zachowaniami, porównanie zachowań turystów korzystających z hosteli i hoteli. Zakres czasowy badań jest stosunkowo długi, obejmujący półtorej dekady, obfitującej w różne wydarzenia, w tym, gruntownie zmieniającą branżę hotelarską pandemię COVID – 19. Badania empiryczne Autor realizował w Krakowie, mieście wzorcotwórczym dla rynku hosteli w Polsce. Postawiony cel pracy koresponduje z hipotezą główną, a mianowicie:

zachowania konsumentów korzystających z usług noclegowych w hostelach w Krakowie istotnie różnią się od zachowań innych klientów na rynku turystycznym. Autor prezentuje swój plan badawczy za pomocą rozwinięcia na dziewięć hipotez szczegółowych, prowadzących do udowodnienia hipotezy głównej. Należy domniemywać, że zasadniczą częścią aktywności badacza jest w tym wypadku wskazanie na istotne różnice w modelach zachowań turystów korzystających z bazy noclegowej w hostelach i innych miejscach zbiorowego zakwaterowania.

Celowi pracy podporządkowano jej strukturę, która jest spójna z punktu widzenia hipotezy głównej, hipotez szczegółowych i pytań badawczych. Co do samej struktury pracy mam pewne uwagi, które zamieszcza na końcu recenzji.

2. Struktura rozprawy

Opiniowana rozprawa doktorska składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów, podsumowania, bibliografii, spisu rysunków i tabel oraz załączników. Łącznie liczy 245 stron tekstu, 32 strony załączników oraz spisy tabel i rysunków. W dysertacji wykorzystano w szerokim zakresie literaturę przedmiotu, w tym zagraniczną – bibliografia obejmuje 215 pozycji i składa się z pozycji zwartych i artykułów. Struktura pracy jest właściwa dla prac o profilu badawczym. Rozważania prowadzą czytelnika od ujęcia ogólnego, teoretycznego do kwestii szczegółowych, będących rezultatem prowadzonych studiów i badań empirycznych.

Wstęp ma charakter wprowadzenia w problematykę pracy w odniesieniu do możliwości stworzenia modelu zachowań turystów korzystających z hosteli. Mam tu na myśli specyfikę miejsca podróżowania (Kraków), bogatą ofertę konkurencyjną ze strony zbiorowych miejsc noclegowych oraz piętnastoletni szereg czasowy przyjęty do badania. W badaniu wzięło udział 8686 respondentów nocujących w sześciu krakowskich hostelach o różnym standardzie i różnych lokalizacjach, pomiędzy lipcem a październikiem każdego roku. Coroczne próby nie były mniejsze niż 450 osób a nie większe niż 1248.

Rozdział pierwszy należy traktować jako nieco dyskusyjne z mojego punktu widzenia (wyjaśniam to w uwagach końcowych), częściowe wprowadzenie w tematykę dysertacji. Znajdujemy tu uporządkowanie definicji i zakresu: usług hotelarskich, noclegowych i hostelowych, wraz z odniesieniem się do kwestii branżowych. W oparciu o różnorodne źródła wskazano na podejścia klasyfikacyjne odnoszące się do bazy noclegowej – w tym miejscu wykorzystano dane wtórne GUS. W końcowej części rozdziału, wykorzystując kwerendę literatury omówiono definicję hostelu oraz jego funkcje ekonomiczne i społeczne. Na zakończenie rozdziału Autor dokonuje rozróżnienia pojęć „schroniska młodzieżowego” i „hostelu” oraz rozróżnia „usługi hotelowe” i „usługi hostelowe”.

Tytuł rozdziału II *Zachowania turystów na rynku* sugeruje szerokie podejście do tematyki bardzo bogato opisanej w literaturze. Niestety Autor wykorzystał i zacytował skromny wycinek publikacji na ten temat, ograniczając się do kilku pozycji, głównie polskojęzycznych i raczej o charakterze podręcznikowym. Dlatego też widzimy wielokrotne powoływanie się na tę samą pozycję, skromny przegląd najbardziej oczywistych modeli zachowań konsumentów i dyskusyjne podejście do istoty procesu decyzyjnego w usługach turystycznych. Autor przedstawia sygnałnie i łączy ze sobą takie pojęcia „popyt turystyczny”, „potrzeby”, „motywy” – choć patrząc z punktu widzenia tematyki rozprawy, czytelnik spodziewa się bardziej wnikliwego spojrzenia i opisu.

W paragrafie 2.3 odnajdujemy ogromną wielowątkowość problematyki, która właśnie przez zbyt dużą liczbę poruszanych kwestii staje się nieczytelna. W tytule podrozdziału czytamy o determinantach zachowań konsumentów na rynku usług turystycznych. Autor nie uzasadnia dlaczego przytoczone typologie stanowią o specyfice zachowań oraz dlaczego łączy cykl życia konsumenta z szeroko rozumianymi motywacjami i jego wyobrażeniami o podróży. W dalszej części rozdziału widzimy kolejne bardzo sygnalnie traktowane kwestie – jak : styl życia, moda, typologie zachowań konsumentów, globalizacja, serwicyzacja, dekonsumpcja, wirtualizacja konsumpcji i jej homogenizacja. Jak zauważa sam Autor (str. 62), wymienione kategorie są ważne ale przejściowe, trudne do zero – jedynkowej weryfikacji, a dotyczą samego konsumenta i jego preferencji. Jednakże z tej konstatacji nie wynika nic konkretnego a Autor kontynuuje wyliczanie kolejnych uwarunkowań. Niestety nie przyjmuje żadnego kryterium porządkującego determinanty – dlatego też obok siebie znajdujemy rozważania poświęcone wieloaspektowej atrakcyjności turystycznej, cenie, a w dalszej kolejności: badania wtórne dotyczące czynników wyboru konsumentów, w tym także wyborów wirtualnych oraz w ostatnim fragmencie rozdziału – problematyki przynależności pokoleniowej. Niestety nie przekonuje mnie to końca konstatacja Autora, cytuję: *...omówione w niniejszym rozdziale (determinanty), będą miały kluczowe znaczenie dla podejmowanych decyzji na rynku hosteli w Krakowie*. Ponieważ jest to rozdział o wydźwięku teoretycznym, to należy raczej oczekiwać rzetelnego doboru czynników determinujących zachowania a nie tych „pasujących” pod względem modelu empirycznego.

Rozdział trzeci to umiejętne połączenie treści teoretycznych i empirycznych. Należy podkreślić dużą erudycję Autora oraz umiejętne łączenie wątków odnoszących się do powstania samego określenia „backpackera”, jego zachowań i motywacji jako uzasadnienia podejmowania podróży. Wysoko oceniam kwerendę literatury w tym zakresie, choć zauważam nierówne rozłożenie akcentów przy cytowaniu poszczególnych źródeł (por. pierwszy akapit str. 80). W rozdziale znajdujemy szereg refleksji natury ogólnej (turystyka backpackerska a turystyka masowa, uwarunkowania kulturowe dla podejmowania turystyki backpackerskiej) oraz szczegółowej (źródła zaangażowania w turystykę backpackerską). Jako interesujący poznawczo należy uznać wątek dotyczący Krakowa jako miejsca na światowej mapie turystycznej, ze szczególnym uwzględnieniem wzmiankowanego typu podróży backpackerskich. Ten fragment pracy zawiera zestawienie danych wtórnych, zarówno ilościowych jak i jakościowych.

Rozdział czwarty stanowi rzetelny opis metodyczny prowadzonych badań. Na tle przytoczonych założeń wynikających z celu głównego i celów szczegółowych dysertacji, ukazano hipotezy badawcze. Autor bardzo szczegółowo scharakteryzował przyjęte do realizacji procesu badawczego metody pozyskiwania danych wtórnych, wskazał narzędzia badań pierwotnych oraz zastosowane metody analityczne. Doceniam końcową konstatację Autora: *„W pracy dążono do pozyskania wyników możliwe najbardziej obiektywnych, czyli starając się by metody i techniki oraz narzędzia badawcze mierzyły właściwe zjawisko, a uzyskane wyjaśnienie odzwierciedlało zadany problem”* (str. 124). Zbieranie danych pierwotnych było nie tylko rozciągnięte w czasie ale także realizowane przez pracowników hosteli w różnych miejscach pobytu. Do analiz danych pierwotnych uwzględniono tylko ankiety, spełniające wymóg co najmniej 75% wypełnienia.

W rozdziale piątym scharakteryzowano rynek usług noclegowych w Krakowie, w ujęciu historycznym w latach 2002 – 2020. Jak podkreśla Autor, jest to charakterystyka strony podażowej, wraz z uwzględnieniem wcześniejszych form „hostellingu”. Autor bardzo rzetelnie i szczegółowo przeanalizował strukturę obiektów hostelowych wraz z ich lokalizacją, standard

usług oraz ceny usług noclegowych. Ten fragment pracy uważam za ważny punkt odniesienia i tło analityczne dla pozyskanych danych pierwotnych.

Rozdział szósty należy uznać za empiryczny wkład własny Autora do dysertacji. W tej części pracy zaprezentowano bardzo szczegółowy (moim zdaniem zrobiono to w sposób zbyt drobiazgowy) zapis analityczny weryfikacji hipotez szczegółowych i hipotezy głównej. Analizy statystyczne obejmowały: testy niezależności chi – kwadrat wraz z oceną ich istotności statystycznej, współczynniki V Cramera oraz tabele rozkładów częstości. Po dokonaniu analiz statystycznych danych odnoszących się do narodowości, wieku, płci, wykształcenia, sytuacji zawodowej, miejsca zamieszkania, sytuacji finansowej – ukazano profil klienta krakowskich hosteli. W celu doprecyzowania informacji na temat tej grupy turystów, przeanalizowano takie zachowania jak: wybór środka transportu, sposobu podróżowania oraz wykorzystywanych źródeł informacji o wybranej destynacji. Jako istotny element uznaję wychwycenie celu wizyty w Krakowie, szczególnie, że dokonano porównań pomiędzy osobami korzystającymi z usług hosteli oraz innych obiektów świadczących usługi noclegowe. W mojej opinii interesujące są rozważania zamykające rozdział. Mam tu na myśli umiejętne wychwycenie wybranych cech „backpackerckich” u mieszkańców hosteli ale także ukazanie wpływu pandemii COVID - 19 na opisywane zachowania turystyczne.

Zamykający dysertację rozdział siódmy to uszczegółowienie poprzedniego fragmentu pracy. Został poświęcony najważniejszym determinantom wyboru hostelu, z uwzględnieniem cen, lokalizacji, oceny w portalach społecznościowych, opinii znajomych, informacji o hostelu, materiałów reklamowych, usług dodatkowych oraz przy uwzględnieniu listy wad i zalet poszczególnych typów obiektów („backpackerskich” i „premium”). Jako istotne kryterium służące dodatkowemu przekrojowi i pogłębieniu analiz badanej populacji uznano wiek respondenta.

Do zobrazowania profili klientów wybierających różne typy hosteli zastosowano model drzewa klasyfikacyjnego typu C&RT, w którym zmienną zależną jest typ hostelu a zmiennymi niezależnymi: cel przyjazdu, osoby towarzyszące respondentowi, liczba wizyt w Krakowie, region pochodzenia, wykonywane zajęcie, wiek, płeć, wykształcenie, wielkość miejsca zamieszkania transport do Krakowa, liczba spędzonych nocy w Krakowie oraz organizator podróży do Krakowa. Przyjęty model charakteryzuje się wysoką ogólną trafnością predykcji (75,38%) a poprawnie sklasyfikowane obiekty dla klasy backpackerskiej – 96,25%. Jako uszczegółowienie traktuję opis wykresu 37 ze str. 232. W rozdziale zaprezentowano autorski model podejmowania decyzji przez turystę korzystającego o oferty hosteli – rys. 11 ze str.236. Model uznaję za merytorycznie poprawny.

W konkluzjach dysertacji Autor podsumowuje proces realizacji celów pracy oraz weryfikacji hipotez szczegółowych. Dwie z przedstawionej listy dziewięciu hipotez zostały zweryfikowane negatywnie. W ramach wniosków końcowych odniesiono się do postawionych przez Autora pytań szczegółowych, a także zarysowano możliwe przyszłe kierunki badań.

Uwagi końcowe

Cechą dysertacji jest jej wielowątkowość oraz w miarę płynne przechodzenie pomiędzy wybranymi wątkami. Doktorant wykazał się umiejętnością adekwatnego doboru literatury oraz odnalazł wiele bezpośrednich powiązań rynkowych, społecznych i kulturowych do opisywanych kwestii. Wartością samą w sobie jest część będąca wynikiem badań empirycznych. Została poprowadzona w oparciu o gromadzenie danych wtórnych i

pierwotnych, analizy statystyczne a w konsekwencji pozwoliła na zbudowanie modelu podejmowania decyzji przez turystę korzystającego o oferty hostelu.

Z punktu widzenia recenzenta czuję się zobowiązana do zgłoszenia kilku uwag:

1. Pierwsza z nich odnosi się do konstrukcji pracy. Moim zdaniem rozdziały I i II powinny zostać napisane nieco inaczej. Ponieważ głównym obszarem pracy jest *turystyka backpackerska*, jej przebieg i realizowanie w hostelach, w mojej ocenie powinno być to punktem wyjścia rozważań. Stąd punkty 3.1- 3.6 rozdziału III powinny stanowić raczej punktu otwierające rozdział I, a dalszej kolejności nastąpić powinny punktu 1.1 – 1.3
2. W mojej opinii rozdział II powinien pojawić się jako trzeci w kolejności, wtedy łatwiej byłoby Autorowi poszukiwać modeli procesów decyzyjnych oraz szerszych znaczeniowo modeli zachowań, które byłyby bardziej adekwatne do problematyki dysertacji. Rozdział zawiera tak wiele wątków, że nie sposób omówić wszystkich na poziomie adekwatnym do wymogów jakościowych doktoratu. Każdy z przytoczonych przez mnie wcześniej terminów ma bogatą literaturę i badania. W tym miejscu Autor chciał pokazać wszystkie ale zrobił to bardzo wycinkowo, niemal szkolnie. Dużym mankamentem tego rozdziału jest lista szeregu uwarunkowań, wymienianych niemal spontanicznie, w połączeniu z brakiem głębszej refleksji. Mniej wątków ale za to bardziej pogłębionych, dałoby okazję do pokazania niewątpliwej erudycji Autora.
3. W mojej ocenie rozdział III powinien być inaczej skonstruowany – podpunkt 3.4 zaburza logikę wywodu i powinien następować po punkcie „Heterogeniczność ruchu backpackerskiego”.
4. Reprezentatywność próby a możliwości uogólnienia na zawarte w temacie pracy określenie „specyfika zachowań” – tutaj nie do końca dzielę przekonania Autora dysertacji i czuję niedosyt wyjaśnień na temat jej doboru.
5. Strona edytorska pracy - wiele rysunków zamieszczonych jest w pdf, co powoduje, że są niewyraźne i trudne do odcyfrowania – np. str 69.
6. W rozdziale VI proponowałabym umieszczenie w źródłach rycin dokładniejszej informacji niż „badanie własne”. Autor operuje wieloma źródłami danych pierwotnych i moim zdaniem warto uszczegółowić.

Konkluzja

W konkluzji pragnę sformułować wniosek, że praca doktorska mgr Aleksandra Miszałskiego stanowi poprawne, właściwe, na płaszczyźnie merytorycznej i metodycznej rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazuje dobrą, ogólną wiedzę teoretyczną Autora. Biorąc to pod uwagę, stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska spełnia wymagania stawiane przez art. 13.1 ustawy z dn. 14.03.2003 r. o tytule naukowym i stopniach naukowych wobec prac doktorskich i wnioskuje o jej przyjęcie przez Radę Dyscypliny Nauki o Zarządzaniu i Jakości Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie oraz dopuszczenie do publicznej obrony.

Milena Bombal